

שם המחקר: "לקרוא את העולם" הזדמנות שנייה בלימוד קריאה: השפעתה של תכנית התערבות אוריינית על מיומנות הקריאה ומתוך כך, איכות החיים של בוגרים עם מגבלה

קוגניטיבית

רשות המחקר: אונ' חיפה

שנה: 2011

מס' קטלוגי: 49

שמות החוקרים: פרופ' שונית רייטר, גב' אביבית שינגרוס, ד"ר מיכל שני

תקציר המחקר

עבודה זו עוסקת בחשיבות מתן הזדמנות שנייה לאנשים בוגרים בעלי מגבלה קוגניטיבית, ברכישת מיומנויות אורייניות, למען הגדלת הסיכויים לשילובם בחברה. בבסיס המחקר עומדת תכנית התערבות אוריינית, אשר נערכה במסגרת לימודי המשך באוניברסיטת חיפה. מטרת המחקר הינה לבחון את השפעתה של תכנית ההתערבות האוריינית, על מיומנות הקריאה, כתיבה, הבנת הנקרא וזיכרון מילולי, ואת תרומתה לאיכות החיים של בוגרים בעלי מגבלה קוגניטיבית.

כיום יותר מבעבר, ליכולת הקריאה מקום חשוב ואף הכרחי בניהול חיי היום היום (הדר, 2000). שליטה בשפה האוריינית מאפשרת לאדם להבין את הסמלים והסימנים המוצגים בעולם המודרני, בקשת רחבה של תחומים חברתיים, פוליטיים, תעסוקתיים וכלכליים. כמו כן, ידע אורייני מטפח את ההתפתחות האישית של האדם (אלאור, 1998; Mike, 1995). חוסר המסוגלות לקרוא ולכתוב מעכב את שילובם בקהילה של אנשים עם מגבלה קוגניטיבית. אדם אשר אינו מסוגל לקרוא ולכתוב, מתקשה בפענוח סמלים אשר הכרחיים לתפקודו היומיומי. הקשיים עלולים להתבטא ביכולת ההתמצאות בסביבה, בנגישות למידע, ברמת המעורבות החברתית, בארגון הידע ובתכנון סדר יום ועוד. כפועל יוצא, עולה הצורך במתן תמיכות חיצוניות וברמה היומיומית, בעת ביצוע משימות הדורשות יכולות אורייניות. היעדר כישורים אורייניים לצד קבלת העזרה, עלולים לפגוע בדימוי העצמי ובתחושת המסוגלות של האדם. אלו יכולים ליצור הימנעות מהתנסויות מאתגרות ולחזק את החוסר במיומנויות הנדרשות לשילוב בקהילה. השפה האוריינית הינה כלי מרכזי המאפשר תפקוד עצמאי ועל כן חשיבותה הרבה בתרומה לאיכות החיים של האדם עם המגבלה (Dowing, 2005). איכות החיים כתיאוריה הרווחת כיום, מציינת כי קיום בעל משמעות תלוי במידה שבה היחיד מממש את הפוטנציאל האישי הייחודי, הינו בעל סיפוק, תחושת שליטה, יכולת בחירה ורווחה פסיכולוגית. איכות החיים

נגזרת מתפיסתו הסובייקטיבית של האדם בעודו מודע למערכת הערכים והצרכים שלו ומשתתף פעיל בקביעתם (שאלוק, 1988, רייטר, 1997).

המעבר ממבט רפואי למבט חברתי וסקירה של הקשר בין מוגבלות לאוריינות, מפריכים את הטענה כי הלקות הקוגניטיבית הינה האומדן המרכזי לחוסר ההצלחה ברכישת הקריאה. מציאות זו מזמינה התייחסות לעמדות הסביבה ולמאמצים המועטים המושקעים לשם הקניית השפה האוריינית (Kliwer, Biklen, Kasa-Hendrickson, 2006; Browder et.al, 2006).

תיאוריית ההשתנות הקוגניטיבית - מבנית מסבירה את פוטנציאל ויכולת הלמידה הקיימים בגיל הבגרות ללא קשר לסיבת וחומרת הלקות (Feuerstein, Rand, Hoffman, & Miller, 1980; Feuerstein, 1977). תיאוריה זו מבוססת על ההנחה שהאדם מעצם טבעו, הינו בעל יכולת השתנות כתוצאה מהשפעות סביבתיות, במגוון רחב של תפקודים קוגניטיביים ומוטיבציוניים ובכל גיל. בכדי לממש את הפוטנציאל הקיים, נדרשת התערבות חינוכית - תיווכית ספציפית (Feuerstein, 1991). תכנית ההתערבות הופעלה במשך שנה, במתכונת של שלושה סמסטרים, פעמים בשבוע ובסה"כ, 448 שעות אקדמיות, על ידי צוות מקצועי. בתכנית השתתפו 21 בוגרים בגילאים 19-36, בעלי מגבלה קוגניטיבית ברמת לקות המוגדרת כפיגור שכלי קל עד בינוני. משתתפי המחקר דרים במערכי דיור בקהילה או בבית המשפחה. מבנה הלימודים הותאם לעולם התוכן הבוגר ולמאפייני הלמידה של המשתתפים. במהלכם הושם דגש על הנושאים הבאים: הקניית הקריאה, קריאה סביבתית, תקשורת, סיפורים מעולם התוכן המתאים וביקורים באתרים אורייניים (מוזיאון, ספרייה וכו').

המחקר שילב את השיטה הכמותנית והאיכותנית גם יחד. נערכו מבחני קריאה, כתיבה, זיכרון מילולי והבנת הנקרא (מבחן א-ת, מערכת לאבחון ליקויים בתהליכי קריאה וכתיבה על פי נורמות ארציות). המבחנים הועברו למשתתפי התכנית (n = 21) ולקבוצת הביקורת (n = 19), לפני הפעלת התכנית ובסופה. בבחינת השפעת תכנית ההתערבות האוריינית על מיומנויות הקריאה, נערכו השוואות בין שני הזמנים, בתוך כל אחת מהקבוצות באמצעות מבחנים א- פרמטרים מזווגים מסוג Wilcoxon signed-rank test למדגמים תלויים. מבחני Wilcoxon rank sums למדגמים בלתי תלויים נערכו לשם השוואות בין שתי קבוצות המחקר. כמו כן, נערכו קבוצות מיקוד עם משתתפי התכנית, לצד ראיונות אישים עם בני משפחה ואנשי צוות ממסגרות הדיור.

השערות המחקר הכמותני בחנו את הקשר בין השתתפות בתכנית האוריינות, לבין השיפור ביכולות פענוח צלילים, שטף ודיוק הקריאה, יכולת הבנה והפקת משמעות מן הטקסט, זיכרון מילולי, כתיבה ואיות מילים. השערות נוספות טענו כי לא ימצא קשר בין רמת הלקות הקוגניטיבית (פיגור קל- בנוני) וגילאי משתתפי המחקר (בטווח הגילאים של 19-36) לבין היכולות האורייניות. שאלת המחקר האיכותנית נגעה בהשפעתה של תכנית ההתערבות האוריינית על איכות החיים של בוגרים עם מגבלה קוגניטיבית. שאלה זו נחלקה לתת שאלות. בתחילת התכנית נבחנו הסיבות בגינן משתתפי התכנית מעוניינים ללמוד בתכנית. בתום התכנית נבחנו עמדות המשתתפים, הצוות והאמהות לגבי תרומות התכנית.

ממצאי המחקר מעידים כי המשתתפים שיפרו הישגיהם באופן מובהק ביכולת הפענוח והדיוק בקריאת מילים, בהבנת הנקרא במטלות המודדות זיכרון מילולי ובכתיבה. במדד של קצב המעיד על מהירות הקריאה לא חל שינוי. המשתתפים קראו וכתבו באופן מדויק יותר אך בקצב איטי.

לא נמצא קשר בין רמת הפיגור השכלי ובין היכולת האוריינית. מכאן, הלקות הקוגניטיבית לא מצביעה בהכרח על היעדר יכולת לרכישת כישורים אורייניים, לפחות ברמות הפיגור שנמדדו. כמו כן, המשתתפים הצביעו על יכולת למידה בגיל הבוגר לפחות עד גיל 36, הגיל המקסימאלי שנכלל במחקר זה. המחקר האיכותני מצא כי רכישת הקריאה תלויה במשתנים נוספים בהם ניתן לכלול חשיפתם ללמידה כאנשים בוגרים ובשלים אשר מבינים את חשיבות ידיעת הקריאה כתורמת לעצמאותם, לשילובם בקהילה ואיכות חייהם. התמות אשר הצביעו על המניעים ללמידה עסקו ברצון ללמוד ולהתקדם, בהכרה בתרומת היכולת האוריינית לניהול החיים ובשאיפה להפחתת התלות באחר לטובת התפקוד העצמאי. תמות נוספות נגזרו מראיונות עם המשתתפים, אנשי הצוות והאמהות, בתם התכנית. אלו נגעו בתרומת התכנית בתחומים של מסוגלות ומכוונות עצמית, המעמד האישי במרחב החברתי והמשפחתי, למידה והתפתחות כהזדמנות למימוש עצמי, מיומנויות היום יום, שימוש בשירותי הקהילה ושימוש באמצעי תקשורת ופנאי.

מתוך ניתוח ממצאי המחקר, עלתה המסקנה כי התכנית חיזקה ותרמה להבנת הפוטנציאל של בוגרים בעלי מגבלה קוגניטיבית לרכוש את יכולת הקריאה ומיומנויות אורייניות, לשם רווחתם ואיכות חייהם. מחקר זה תורם להרחבת הידע התיאורטי ומחזק ממצאי מחקרים אחרים המעידים על יכולת רכישת

مؤسسة "شاليم"
لتطوير خدمات للشخص ذو
التخلف العقلي في السلطات المحلية

The Shalem Fund
for Development of Services for People with
Intellectual Disabilities in the Local Councils

פיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית
התפתחותית ברשויות המקומיות

הקריאה בגילאי בית הספר ובבגרות, אצל לומדים אלו. התכנית באה לשמש כמודל יישומי עבור
תכניות דומות, המיועדות לאנשים בעלי מגבלה קוגניטיבית, למען שיפור איכות חייהם.